

Kielitaito maahanmuuttajan resurssina – ja kompastuskivenä

Kristina Stenman

Vaikka resursseja kotoutumiskoulutukseen on lisätty viime aikoina huomattavasti, panostus ei vielä ole riittävä, koska odotusajat koulutukseen ovat edelleen keskimäärin neljä ja puoli kuukautta, pääkaupunkiseudulla jopa kuudesta seitsemään kuukautta. Tällöin menetetään paljon aikaa ja mahdollisesti myös motivaatiota suomen kielen oppimiseen. Kielen oppiin olisi päästävä nopeasti, sillä juuri se on usein tärkein kriteeri maahanmuuttajien työllistymisessä.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteutti vuonna 2012 [maahanmuuttajabarometrin](#), jossa muun muassa kysyttiin maahanmuuttajilta itseltään, mitkä ovat heidän kotoutumisensa tärkeimmät elementit. Top3-lista oli selkeä ja melko ennalta arvattavissa: työ, kieli ja turvallisuus.

Mahdollisuus riittävän kielitaidon saavuttamiseen aikuisen maahanmuuttajan kotoutumisprosessin osana on tunnistettu selkeästi vuonna 2011 voimaan astuneessa [kotoutumislaisissa](#) (1386/2010). Laki perustuu varsin laajoihin esitöihin ja selvityksiin, joissa kartoitettiin kotouttamistyön kokemuksia erityisesti viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana. Lakiin koottiin oikeastaan siihenastisen kotoutumista edistävän työn saldo ja kuvattiin, miten maahanmuuttajan tien suomalaisen yhteiskuntaan tulisi edetä.

Kotoutuminen on määritelty lain kolmannessa pykälässä seuraavasti:

"---maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen". Kotoutuminen on siis vuorovaikutteinen prosessi, jossa vuoropuhelua käyvät maahanmuuttajat ja viranomaiset ja koko ympäröivä yhteiskunta, ja samalla myös maahanmuuttajan oma kieli- ja kulttuuritausta sekä suomen kieli ja suomalainen kulttuuri. Tälle käsitykselle kotoutumisesta pohjautuu myös se, että maahanmuuttajataustaisilla lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus opiskella omaa äidinkieltään perusopetuksessa ja toisella asteella.

Mitkä sitten ovat lain tarkoittamat "yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavat tiedot ja taidot"? Ainakin kielitaito ja ammatillinen osaaminen ovat aikuisen maahanmuuttajan kohdalla keskeisiä tietoja ja taitoja. Kielitaidon ja yhteiskuntatiedon sekä myös työelämässä tarvittavien tietojen turvaamiseksi Suomeen asettuvalle maahanmuuttajalle annetaan mahdollisuus kotoutumiskoulutukseen. Kotoutumiskoulutus nähtiin niin keskeisenä kotoutumista edistävänä palveluna, että se määriteltiin erikseen lakiin. Kotoutumislaisissa säädetään myös siitä, että kotoutumiskoulutuksessa noudatetaan Opetushallituksen vahvistamia opetussuunnitelman perusteita. Perusteiden keskeistä sisältöä ovat suomen tai ruotsin kielen sekä yhteiskunta- ja työelämä tietouden opinnot.

Opetussuunnitelman perusteet kotoutumiskoulutukselle sekä luku- ja kirjoitustaidon opetukselle otettiin käyttöön syksyllä 2012. Näiden perusteiden pohjalta kotoutumiskoulutuksen sisällöt varmasti myös vähitellen yhtenäistyvät valtakunnallisesti, vaikka toisaalta koulutuksen kehittämisessä on pidetty tärkeänä räätelöityjen, tarvelähtöisten palvelujen rakentamista sekä koulutuksen modulaarisuuden lisäämistä. Näin voidaan koulutuksen kestäessä myös arvioida sitä, onko maahanmuuttaja oikean tasoisessa koulutuksessa tai olisiko hänellä jo riittävät valmiudet siirtyä ammatilliseen koulutukseen.

Kotoutumiskoulutus toteutetaan yleensä noin vuoden mittaisena työvoimakoulutuksena tai vaihtoehtoisesti työttömyysetuudella tuettuna omaehtoisena koulutuksena. Yhtenä koulutuksen tavoitteena on B.1.1-tasoisien eli toimivan peruskielitaidon saavuttaminen. Vuonna 2013 työvoimakoulutuksena toteutettuun kotoutumiskoulutukseen osallistui noin 13 000 opiskelijaa ja omaehtoisena koulutuksena toteutettuun kielikoulutukseen 7 700 henkilöä. Rahoitus- ja järjestämisvastuu jakautuu kotoutumiskoulutuksen osalta varsin laajalle koulutuksen kentässä eikä järjestelmän hahmottaminen ole kovin helppoa. Koulutus ei myöskään

ole vielä riittävää, vaikka resursseja on lisätty huomattavasti. Vuonna 2013 kotoutumiskoulutuksen määräraha oli vielä 34 miljoonaa euroa, kun se vuonna 2014 oli 52 miljoonaa euroa. Kuitenkin odotusajat kotoutumiskoulutukseen olivat keskimäärin vielä neljä ja puoli kuukautta, ja pääkaupunkiseudulla jopa kuudesta seitsemään kuukautta.

Kotoutumislaisia määritellään maahanmuuttajan kotoutumisprosessin ja -palvelujen lisäksi myös eri hallinnonalojen ja toimijoiden vastuita. Kotoutumisen edistäminen on luonteeltaan vahvasti poikkihallinnollista ja edellyttää hyvää koordinaatiota ja yhteistyötä. Siksi lakiin kirjattiin myös säännös valtion kotouttamisohjelmasta, jossa valtionhallinnon keskeisten alojen tulee sopia kotouttamispolitiikan keskeisistä tavoitteista, toimenpiteistä ja resursseista. Ensimmäisessä [valtion kotouttamisohjelmassa](#), jonka valtioneuvosto hyväksyi 13.6.2012, on politiikan painopisteiksi nostettu muun muassa maahanmuuttajien työllisyyden parantaminen, kotoutumiskoulutuksen kehittäminen sekä maahanmuuttajanaisten tasa-arvon edistäminen muun muassa koulutuksen keinoin. Työllisyyden parantamisen keskeisenä keinona on muun muassa ammatillinen koulutus ja maahanmuuttajan aiemmin saavuttamien tietojen ja taitojen parempi tunnistaminen voimavarana. Kieli osana muuta osaamisen kokonaisuutta näyttäytyy siis myös valtionhallinnon yhteisissä priorisoinneissa keskeisenä.

Kuitenkin kotoutumiskoulutus on monen maahanmuuttajan kohdalla vasta ensi askel kohti työelämää. Usein maahanmuuttaja tarvitsee ammatillisen osaamisensa täydentämistä muulla työvoimakoulutuksella tai muita työllistymistä tukevia palveluja. Maahanmuuttajien työttömyys on edelleen korkea, alueesta riippuen noin 2,5- tai 3-kertainen kantaväestöön verrattuna. Ja varsin usein työllistymisen esteeksi näyttää nousevan kielitaito.

Jotta maahanmuuttajien työllistymistä voidaan vauhdittaa, myös työnantajien on tärkeä pohtia, milloin täydelliset suomen kielen sijamuodot tai moitteeton lausuminen ovat aidosti tarpeen työtehtävien hyvälle suorittamiselle. Näin onkin moni työnantaja toiminut, ja esimerkiksi kuntasektorilla, jossa maahanmuuttajien osuus hoito- ja hoiva-alalla on varsin suuri, on kehitetty niin työuran aikaista kielikoulutusta kuin selkokielistä ohjeistusta työntekijöille.

On luonnollista, että esimerkiksi lääkärin työssä tai muuten vahvasti puheeseen ja vuorovaikutukseen perustuvassa työssä kielitaito on osa ammattitaitoa. Ammatit ovat kuitenkin tässä suhteessa erilaisia. Vaarana voi olla se, että kielitaitovaatimukset

muodostavat turhan tai jopa kohtuuttoman esteen maahanmuuttajan työllistymiselle. Työnantajan on syytä nähdä hyvä ja innovatiivinen työntekijä myös kehittymässä olevan kielitaidon takaa. Voidaan myös pohtia, muodostuuko kielitaitovaatimus verukkeeksi olla palkkaamatta maahanmuuttajaa. Tällöin on mahdollista, että kielitaitovaatimuksesta muodostuu käytännössä rakenteellisen syrjinnän väline.

Maahanmuuttajalle on raskasta ja turhauttavaa, ellei tietä työelämään löydy pitkänkään yrittämisen ja kouluttautumisen jälkeen. Suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta maahanmuuttajien potentiaalin ja osaamisen hyödyntämättä jättäminen on inhimillisen pääoman tuhlausta.

Kotoutumislaisissa tunnustetaan myös maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin arvo ja merkitys. Tuntuu siltä, että tämän resurssin tunnistaminen voimavaraksi myös suomalaisessa työ- ja elinkeinoelämässä on puolitiessään. Maahanmuuttajan tänne tuoma kieli- ja kulttuuriosaaminen on myös osa meidän yhteiskuntamme osaamis- ja innovaatiopääomaa, jota on syytä hyödyntää nykyistä paremmin. Viime vuosien aikana suomalaiset viranomaiset ja yritykset ovat osoittaneet lisääntyvää kiinnostusta siihen, miten maahanmuuttajaväestön kontakteja ja osaamista voitaisiin hyödyntää paremmin esimerkiksi viennin vauhdittamiseksi. Kun nyt haetaan eväitä Suomen talouden kasvuun, on entistä monikulttuurisemmän ja kansainvälisemmän Suomen kaikki asukkaat huomioitava tärkeänä resurssina.

Kirjoittaja on maahanmuuttojohtaja työ- ja elinkeinoministeriössä.